

Установа адукацыі
«БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ ТЭХНАЛАГІЧНЫ УНІВЕРСІТЭТ»

Кафедра беларускай мовы

БЕЛАРУСКАЯ МОВА

**Праграма, метадычныя ўказанні і кантрольныя заданні
для студэнтаў першых курсаў усіх спецыяльнасцей завочнай
формы навучання**

Мінск 2010

УДК 811.161.3(078.4)

ББК 81.2 Бел я73

Б43

Разгледжаны і рэкамендаваны да выдання рэдакцыйна-выдавецкай радай універсітэта.

Складальнік

Р. В. Міксюк

Рэцэнзент

кандыдат педагагічных навук,
дацэнт кафедры рэдакцыйна-выдавецкіх тэхналогій

З. М. Клеўкая

Па тэматычным плане выданняў вучэбнай і вучэбна-метадычнай літаратуры універсітэта на 2010 год. Паз. 156.

Для студэнтаў першых курсаў усіх спецыяльнасцей завочнай формы навучання.

© УА «Беларускі дзяржаўны
тэхналагічны універсітэт», 2010

ПРАДМОВА

Курс беларускай мовы ў вышэйшых навучальных установах – адно з важнейшых звёнаў у сістэме агульнай гуманітарнай падрыхтоўкі спецыялістаў. Вывучэнне беларускай мовы спрыяе выхаванню чалавека высокай гуманітарнай культуры, фарміраванню нацыянальна свядомай, развітай асобы.

Разнастайныя заданні кантрольнай работы, якія ахопліваюць шэраг тэм па фанетыцы, арфаэпіі, арфаграфіі, лексікалогіі, марфалогіі, словаўтварэнні, сінтаксісе, будуць спрыяць развіццю актыўнасці вывучэння беларускай мовы, яе самастойнаму авалоданню.

Камунікатыўныя мэты навучання прадугледжваюць фарміраванне і ўдасканаленне моўнага і маўленчага вопыту ў розных сферах зносін, асабліва ў прафесійна арыентаваным асяроддзі. Таму заданні кантрольнай работы накіраваны не толькі на засваенне граматычнага матэрыялу, але і на авалоданне прафесійнай тэрміналагічнай лексікай. Значнае месца адведзена асаблівасцям навуковай мовы, яе функцыянаванню ў сферы прафесійнай дзейнасці. Заданні падрыхтаваны з улікам спецыяльнасці, якую набывае студэнт.

Да асобных заданняў пададзены адпаведныя ўзоры.

Кантрольная праца ўключае 16 заданняў па 12 варыянтаў і мае практычны характар. Падаецца спіс літаратуры, які можа быць выкарыстаны пры напісанні кантрольнай працы.

Метадычныя рэкамендацыі і кантрольныя заданні арыентаваны на праграму «Беларуская мова. Прафесійная лексіка. Тыпавая вучэбная праграма для вышэйшых навучальных устаноў» (Мінск, 2008).

ПРАГРАМА ПА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ

Уводзіны ў дысцыпліну «Беларуская мова (прафесійная лексіка)»

Прадмет і задачы курса. Месца курса ў сістэме сацыяльна-гуманітарных навук, яго сувязь з іншымі дысцыплінамі (гісторыяй літаратурнай мовы, лексікалогіяй, стылістыкай і культурай маўлення). Метады навучання. Роля курса ў фарміраванні і развіцці сацыяльна-асобасных і сацыяльна-прафесійных кампетэнцый выпускнікоў ВНУ.

Тэма 1. Беларуская мова і яе месца ў сістэме агульначалавечых і нацыянальных каштоўнасцей

Мова і соцыум. Функцыі мовы ў грамадстве. Беларуская мова – форма нацыянальнай культуры беларусаў.

Паходжанне беларускай мовы і асноўныя этапы яе развіцця. Старабеларуская літаратурная мова XIV–XVI стст. Дзяржаўны статус беларускай мовы ў Вялікім княстве Літоўскім. Нацыянальна-моўная палітыка Рэчы Паспалітай і яе вынікі. Новая (сучасная) беларуская мова XIX – пачатку XX ст. Беларуская літаратурная мова ў часы Расійскай імперыі ва ўмовах адсутнасці беларускай дзяржаўнасці. Развіццё і функцыянаванне беларускай літаратурнай мовы ў XX – пачатку XXI ст.

Тэма 2. Лексічная сістэма беларускай літаратурнай мовы

Лексіка беларускай мовы паводле паходжання (спрадвечна беларуская і запазычаная). Змены ў лексічнай сістэме беларускай мовы: актыўная і пасіўная лексіка. Агульнаўжывальная лексіка і лексіка абмежаванага выкарыстання. Спецыяльная лексіка як частка лексічнай сістэмы сучаснай беларускай літаратурнай мовы. Адрозненне тэрміналагічнай і прафесійнай лексікі.

Паняцце тэрміна. Слова і словазлучэнне ў ролі тэрміна. Тэрміналогія. Галіновыя тэрміналагічныя сістэмы. Узаемасувязь тэрміналагічнай і агульнаўжывальнай лексікі (тэрміналагізацыя і дэтэрміналагізацыя). Асаблівасці словаўтварэння беларускай тэрміналогіі (прадуктыўныя спосабы і сродкі). Тэрміны, запазычаныя з іншых моў, іх асваенне беларускай мовай.

З гісторыі беларускай навуковай тэрміналогіі. Асноўныя прынцыпы яе выпрацоўкі ў 20–30-я гг. XX ст. Крыніцы фарміравання беларускай тэрміналогіі. Роля жывой народнай мовы ў складанні і развіцці беларускай тэрміналагічнай лексікі. Беларуская навуковая тэрміналогія на сучасным этапе.

Тыпы слоўнікаў. Тэрміналагічныя слоўнікі і даведнікі, іх роля і месца ў лексікаграфічнай сістэме беларускай мовы. Сістэма падачы тэрмінаў у тлумачальных і перакладных слоўніках, у слоўніках іншамоўных слоў.

Звесткі з гісторыі беларускай тэрміналагічнай лексікаграфіі. Тэрміналагічная лексікаграфія 20–30-х і 90-х гг. XX ст.

Тэма 3. Функцыянаванне беларускай мовы ва ўмовах білінгвізму

Паняцце білінгвізму. Моўная інтэрферэнцыя як вынік білінгвізму. Віды інтэрферэнцыі.

Паняцце моўнай нормы.

Арфаэпічныя нормы беларускай літаратурнай мовы і прычыны іх парушэння. Асаблівасці беларускага літаратурнага вымаўлення ў параўнанні з рускім.

Марфалагічныя нормы беларускай літаратурнай мовы. Назоўнік. Несупадзенне ў родзе, ліку і скланенні. Асаблівасці скланення прозвішчаў, імёнаў і геаграфічных назваў. Прыметнік. Утварэнне і ўжыванне формаў ступеней параўнання якасных прыметнікаў. Выкарыстанне элятыўных формаў у беларускай і рускай мовах. Прыналежныя прыметнікі, іх утварэнне. Займеннік. Асаблівасці ўжывання асабовых, азначальных, адмоўных і няпэўных займеннікаў. Лічэбнік. Скланенне лічэбнікаў і асаблівасці іх ужывання з назоўнікамі. Дзеяслоў. Спецыфіка спражэння. Ужыванне суфіксаў дзеясловаў. Дзеепрыметнік і дзеепрыслоўе як формы дзеяслова. Асаблівасці іх утварэння і ўжывання ў беларускай мове. Спосабы перадачы дзеепрыметнікаў у складзе тэрміналагічных словазлучэнняў пры перакладзе на беларускую мову. Прыслоўе. Асаблівасці ўтварэння і ўжывання формаў ступеней параўнання ў адрозненне ад рускай мовы.

Сінтаксічныя асаблівасці беларускай літаратурнай мовы. Адрозненні ў будове некаторых словазлучэнняў у беларускай і рускай мовах. Каардынацыя дзейніка і выказніка ў сказе.

Тэма 4. Функцыянальныя стылі маўлення

Паняцце функцыянальнага стылю. Класіфікацыя функцыянальных стыляў (навуковы, афіцыйна-справавы, публіцыстычны, мастацкі, размоўны).

Навуковы стыль і яго асноўныя падстылі (уласна навуковы, акадэмічны, навукова-папулярны, вучэбна-навуковы і інш.). Функцыі навуковага стылю і яго адметныя лексічныя, марфалагічныя і сінтаксічныя асаблівасці.

Афіцыйна-справавы стыль і яго асноўныя падстылі (канцылярскі, юрыдычны, дыпламатычны). Функцыі афіцыйна-справавога стылю і яго характэрныя асаблівасці.

Публіцыстычны стыль і яго асноўныя асаблівасці. Узаемапранікненне стыляў.

Тэма 5. Навуковы стыль

Асноўныя рысы навуковага стылю (падрыхтаванасць маўлення, пераважна яго пісьмовая форма ў выглядзе маналогу, лагічная паслядоўнасць выказвання, сцісласць пры інфарматыўнай насычанасці зместу).

Моўныя сродкі навуковага стылю (насычанасць тэрмінамі, перавага абстрактнай лексікі, пераважнае ўжыванне назоўнікаў, пашыранасць формы роднага склону, асаблівая функцыя займенніка *мы*, шырокае выкарыстанне дзеепрыметнікаў і дзеепрыслоўяў, пашыранасць складаназалежных сказаў з аднароднымі членамі, пабочнымі словамі і ўстаўнымі канструкцыямі, сродкі лагічнай сувязі паміж сказамі і інш.).

Паняцце аб падмове навук: матэматыкі, хіміі, эканомікі, права і г. д. Рэальны слоўнік кожнай падмowy. Выкарыстанне невербальных сродкаў (табліцы, графікі, схемы).

Жанравая разнастайнасць навуковага стылю (артыкул, даклад, рэферат, анатацыя, рэзюме і інш.), агульныя патрабаванні да іх напісання і афармлення.

Кампазіцыя пісьмовага навуковага тэксту і вуснага выступлення, іх афармленне. Рубрыкацыя навуковага тэксту. Абзац як структурная адзінка тэксту. Цытаты і спасылкі, іх афармленне.

Пераклад на беларускую мову навуковых тэкстаў.

Тэма 6. Афіцыйна-справавы стыль

Асноўныя рысы афіцыйна-справавога стылю (пераважна пісьмовая форма функцыянавання, уніфікаванасць і стандартызаванасць мowy дакументаў, дакладнасць фармулёвак, лагічнасць маўлення, экспрэсіўная нейтральнасць, монасемічнасць лексікі).

Моўныя сродкі афіцыйна-справавога стылю (шырокае выкарыстанне наменклатурных назваў, пашыранасць аддзеяслоўных назоўнікаў, у тым ліку з прэфіксам *не-*, ужыванне назваў асобы паводле сацыяльнага становішча і сферы дзейнасці ў форме мужчынскага роду, абмежаванае выкарыстанне займеннікаў, пашыранасць інфінітыва, спецыфіка дзеяслоўнага кіравання, расшчапленне выказніка, рэгламентацыя парадку

слоў у сказе, канструкцыі са складанымі злучнікамі і адыменнымі прыназоўнікамі, выкарыстанне безасабовых канструкцый).

Віды афіцыйна-справавых тэкстаў (заява, даверанасць, аўтабіяграфія, дакладная запіска, тлумачальная запіска, кантракт, справавыя пісьмы і інш.), правілы іх напісання і афармлення.

Кампазіцыя афіцыйна-справавых тэкстаў. Загаловак і іншыя рэквізіты як элементы тэксту службовага дакумента. Роля клішыраваных выразаў у арганізацыі тэксту службовых дакументаў.

Пераклад на беларускую мову афіцыйна-справавых тэкстаў.

Тэма 7. Культура прафесійнага маўлення

Мова і маўленне. Маўленне – маўленчая дзейнасць – агульная культура чалавека. Прафесійна арыентаванае маўленне.

Паняцце культуры маўлення. Асноўныя камунікатыўныя якасці маўлення: правільнасць, дакладнасць, лагічнасць, чысціня і багацце (разнастайнасць) маўлення, дарэчнасць, вобразнасць.

Правільнасць маўлення і моўныя нормы (лексічныя, арфаэпічныя, акцэнталагічныя, словаўтваральныя, марфалагічныя, сінтаксічныя). Тыповыя маўленчыя памылкі, іх прычыны, спосабы выпраўлення.

Тэхніка і выразнасць маўлення (голос і маўленчае дыханне, дыкцыя, інтанацыя і інш.).

Узаемадзеянне вербальных і невербальных (жэсты, міміка, рухі) сродкаў маўленчай дзейнасці.

Падрыхтоўка да публічнага выступлення. Асноўныя якасці-паказчыкі паспяховага выступлення. Маўленчы этыкет і культура зносін.

МЕТАДЫЧНЫЯ РЭКАМЕНДАЦЫІ

За час навучання студэнт-завочнік павінен выканаць адну кантрольную работу па беларускай мове (адзін з дванаццаці варыянтаў, пададзеных у метадычных указаннях). Умовы заданняў адзіныя для кожнага варыянта, але лексічны матэрыял і тэксты розныя, таму неабходна выбіраць варыянт згодна са сваёй спецыяльнасцю: ЛГ – 1–2 варыянты; ЛІС, ТДВ, ПН, ТДС, МАЛК – 3–4 варыянты; ХТНМ, АНА, ФХМП, МА, АТВ – 5–6 варыянты; ХТАМ, БТ, ТЭХВ – 7–8 варыянты; ПАІСАІ, ІСП – 9–10 варыянты; ЭКП, МК, БУ, МД – 11–12 варыянты (няцотны нумар для студэнтаў з прозвішчамі ад літары А да О, цотны нумар – ад літары П да Я).

Прыступаючы да выканання кантрольнай работы, студэнт-завочнік павінен уважліва азнаёміцца са зместам заданняў, метадычнымі парадамі, прачытаць адпаведны матэрыял, указаны да кожнага задання, і толькі пасля гэтага выконваць работу.

Неабходна строга захоўваць патрабаванні арфаграфічнага рэжыму (пісаць акуратна, разборліва, пакідаць палі, дапісваць радкі да канца, захоўваць чырвоны радок, нумараваць старонкі). Пажадана выконваць работу ў вучнёўскім сшытку ў лінейку. Друкаваныя працы не прымаюцца.

У выпадку, калі кантрольная работа не залічана, яе трэба выканаць паўторна і даслаць у навучальную ўстанову разам з пачатковым варыянтам.

Кантрольная работа павінна быць даслана на завочны факультэт у вызначаны вучэбным графікам тэрмін.

Студэнт, які не выканае кантрольнай работы ў неабходны тэрмін, да заліку (экзамену) не дапускаецца.

Пры выкананні заданняў неабходна паўтарыць наступныя тэмы:

заданні 1, 2 – Гукі і літары. Націск. Правапіс галосных **о, э, а**. Правапіс галосных **е, ё, я**. Правапіс спалучэнняў галосных у іншамоўных словах. Правапіс прыстаўных галосных. Правапіс **і, ы, й** пасля прыставак. Правапіс **у, ў**;

заданні 3, 4 – Правапіс звонкіх і глухіх, свісцячых і шыпячых. Правапіс зычных **д, т, дз, ц**. Правапіс падоўжаных зычных. Правапіс некаторых спалучэнняў зычных. Правапіс прыстаўных зычных. Правапіс мяккага знака і апострафа;

заданні 5, 6 – Паняцце марфемы. Аснова слова і канчатак. Корань і афіксы. Асноўныя спосабы ўтварэння слоў. Правапіс галосных у складаных словах. Напісанне слоў разам, асобна, праз злучок;

заданні 7, 8 – Назоўнік. Склонавыя канчаткі назоўнікаў I, II, III скланенняў. Прыметнік. Правапіс прыметнікаў з суфіксамі -ск-, -к-, -н-, -ан-, -ян-, -энн-, -енн-;

заданні 9, 10, 11 – Лічэбнік. Займеннік. Дзеяслоў. Дзеепрыметнік (звярніце ўвагу на асаблівасці перакладу). Дзеепрыслоўе. Прыслоўе. Службовыя часціны мовы;

заданні 12, 13 – Лексікалогія. Сінонімы. Амонімы. Антонімы. Паранімы. Тэрміналогія. Адметнасць тэрміналагічнай лексікі.

заданні 14, 15, 16 – Сінтаксіс і пунктуацыя. Асаблівасці дапасавання і кіравання ў беларускай мове. Знакі прыпынку пры адасобленых членах сказа. Знакі прыпынку ў складаных сказах.

ЗАДАНИЕ 1. Спишыце словы, устаўце прапушчаныя літары. У выдзеленых словах настаўце націск.

Варыянт 1. Ф...рмент, майст...р, р...дкалессе, хр...масомы, ч...рвяк, энт...малогія, інж...нер, л...снікова, н...ліквід, с...лекцыя, ш...ўкапрад, т...рпенцін, мар...забойны, з...л...наваты, ч...ранок.

Варыянт 2. В...гетацыя, в...ртун, аз...ляненне, н...клён, саліт...рны, г...нетыка, камедз...цячэнне, ч...чотка, яс...нёвы, эл...мент, ш...разём, ант...ганізм, цепл...люб, герб...цыд, ф...тасінтэз.

Варыянт 3. Пас...ка, інж...нер, р...сора, экскават...р, др...зіна, эксп...рыментальны, вод...р, аранж...рэя, сіст...матызацыя, к...мплект, р...зец, м...ханізм, м...гістраль, вільгац...праводнасць, д...ўгавечнасць.

Варыянт 4. Піл...матэрыял, л...сасека, т...рмічны, эн...ргетык, шч...па, др...вяны, гр...мець, с...кцыйны, сц...ржнявы, т...раса, плец...ны, др...вотня, м...заічны, д...ўганосік, р...монт.

Варыянт 5. Пр...порцыя, ц...мент, п...сок, д...ламіт, с...леніт, п...рода, прым...сь, б...тон, др...білка, кварц...вы, ф...рміраванне, кісл...таўстойлівасць, п...лікандэнсацыя, бр...зент, характ...рызаваць.

Варыянт 6. Фосф...р, п...лімер, магн...зіт, к...раміка, ц...нтральны, с...тчатка, п...счаны, мін...рал, с...гмент, ч...рапіца, м...ргель, шкл...тара, др...вяны, высв...тліць, в...данепранікальнасць

Варыянт 7. Эн...ргія, г...лагены, м...ханізм, факт...р, р...зервуар, к...мпанент, б...лок, б...спека, канц...нтрацыя, м...нзурка, м...шалка, цэнтр...фуга, д...зіроўка, энтр...пія.

Варыянт 8. Ц...лафан, пр...бірка, аналізат...р, пр...цэнт, фарф...р, марганц...вакіслы, в...рчальны, камн...падобны, п...рафін, вугл...род, выц...гнуць, вы...хаць, крэмн...зём, руб...роід, гліц...рына.

Варыянт 9. Ф...льга, скан...р, ...мульсія, экз...мпляр, кр...піраванне, ц...сненне, п...лімеры, п...ліэтылен, эласт...мер, п...ліграфія, каз...ін, інж...нер, вы...віць, эн...ргія, п...ргамент.

Варыянт 10. Р...партаж, кал...ктыў, л...туценне, ц...рыманіял, ж...стыкуляцыя, в...даўстойлівы, літ...ральна, р...зограф, р...сурсы, п...раплёт, ур...занне, разм...ркаванне, поч...рк, літ...ратура, м...лаванне.

Варыянт 11. Барт...р, бухгалт...р, канц...лярыя, акр...дытыў, кр...дыт, вэкс...ль, р...візія, с...крэт, ап...рацыя, г...ктар, сув...зь, адз...наццаць, гр...мець, аргум...нт, аўдыт...р.

Варыянт 12. С...бекошт, мат...матыка, фен...мец, інт...грацыя, ц...на, р...зерв, д...цыметр, ч...тырнаццаць, р...квізіт, дэбіт...р, вы...віць, н...ўстойлівасць, эн...гія, менедж...р, р...сурсы.

ЗАДАНИЕ 2. Перакладзіце словы на беларускую мову.

Варыянт 1. Биогеоценоз, прииск, радиация, физиология, ареал, пилломатериалы, ассоциация, рациональный, реакция, базидиомицеты, бактериальный, симбиоз, лавр, президиум, проинструктировать, фауна, радиус.

Варыянт 2. Биостойкий, радиоактивный, биоценоз, мелиорация, селекционер, радиус, базидиоспоры, бактериоз, фасциация, фузариоз, безыдейный, каучук, эвкалипт, заиневший, безынициативный, ориентир, пауза.

Варыянт 3. Специализация, геодезия, материал, компенсационный, рациональный, выигрыш, метеорология, стационарный, камбиальный, поименно, шлагбаум, субинспектор, дезинформация, траулер.

Варыянт 4. Стационарный, радиатор, гигиеничность, физиология, эксплуатация, вибрационный, радиальный, диаметр, аксиома, лауреат, шлагбаум, ориентация, реагировать, биостойкость, период, анион.

Варыянт 5. Специальный, радиационный, селекционер, диабаз, метеорит, ионизация, вакуум, аммиак, реакция, теплоизоляционный, магнизиальный, рациональный, миллиард, обыграть, дезинфицировать, каучук, вакуум.

Варыянт 6. Океанический, гравитационный, ориентация, период, диаметр, рационализатор, ционид, креозон, ионизация, инициатива, радио, тангенциальный, лавсан, полноправие, каустический, консилиум.

Варыянт 7. Периодический, пропорциональный, дефалиант, триозы, реактив, океан, аммиак, нуклеотид, биоустойчивость, выигрыш, прииск, контригра, манёвр, приоритет, лауреат, перевоплощение.

Варыянт 8. Фракционатор, диаграмма, реакционный, аммиак, биоповреждение, специальный, стеарин, реагент, алеат, композиционный, ингредиент, каустический, дезинфекция, обыграть, заиневший, подопытный.

Варыянт 9. Композиционный, гигиенический, термореактивный, специальный, теоретик, радиация, реагировать, инициатива, мозаика, выиграть, сверхидейный, предприниматель, консилиум, периодика, одноименный.

Варыянт 10. Ассоциация, безынициативный, украинизм, проигрывать, чемпион, поименно, аудиопередача, диалект, иерархия, вариантность, функционирование, материал, реостат, аудитория, круиз, триумф.

Варыянт 11. Специалист, пропорциональный, радиация, ориентация, радиус, аукцион, периодический, рациональный, функционирование, проигрыш, прииск, ваучер, предприимчивость, безыдейный.

Варыянт 12. Акціонер, індустрыяльны, океан, філіял, перыод, арыентир, карозіальны, генайлыны, рэагіраваць, раён, прадпрыняматэль, сэканоміць, выігрыш, консіліум, беларусско-украінскі.

ЗАДААННЕ 3. *Спішыце словы, устаўце, дзе патрэбна, неабходныя літары.*

Варыянт 1. Баніт...т, д...ндрометр, культ...вацыя, сарт...мент, р...ласкоп, ант...септык, д...каратыўны, інсект...цыды, двух...ярусны, без...ядровая, рас...ліннасць, апылен...не, жыщцёвас...ць, вераб...іны, студзен...скі, бракан...ер.

Варыянт 2. Д...фармацыя, д...ндралогія, інсект...цыд, д...фект, р...нтабельнасць, імуніт...т, паразіт...зм, пест...цыды, д...скаванне, д...зінфекцыя, трох...ярусны, с...пеласць, міл...ён, зарас...нік, ц...мяны, аб...інець, вал...ер, куп...істы.

Варыянт 3. Складз...раванне, вібрац...я, д...грэсія, перпенд...куляр, д...фармацыя, сіст...матычны, змян...шэнне, т...хналогія, сарт...менты, сарц...роўка, раз...ба, пад...ём, рэл...эф, аб...езд, ліс...це, ц...вёрды.

Варыянт 4. Т...кстура, д...кор, інтэр...ер, д...таль, пласт...чны, т...хналогія, рамен...чык, наймен...шы, сем...сот, парц...еры, аб...яднанне, кустоў...е, ц...мяны, аб...ём.

Варыянт 5. Д...сперсія, магмат...чны, д...гідратацыя, т...рмічны, пласт...чны, т...мпература, канд...нсацыя, т...раж, дз...веры, ст...арын, д...фект, змян...шэнне, з...ява, павышэн...не.

Варыянт 6. Т...мпература, д...крэт, кварц...вы, пласт...чнасць, д...фармацыя, т...рмометр, бюлет...нь, арыенц...р, т...арэтычны, абедз...ве, мет...арыт, верт...кальны, с...цісканне, памян...шэнне, ц...мяны, дз...ме.

Варыянт 7. Д...фектнасць, бакт...рыя, інд...кс, сц...бло, азоц...сты, аст...роід, пласт...к, карэц...роўка, стат...стычны, зац...вядзенне, калос...се, наймен...шы, вар...іраванне, ц...мяны, улас...цівасць, здароў...е.

Варыянт 8. Д...сперсія, поліст...рол, д...спергіраванне, д...фібратар, перпенд...куляр, д...ван, т...кстурны, арыенц...р, мен...шы, чац...верты, пад...ём, ал...бумін, пласт...фікацыя, сінт...з.

Варыянт 9. Сінт...тычны, д...струкцыя, эст...тычны, д...лігніфікацыя, бакт...рыцыдны, дыст...ляваны, д...сідэнт, лат...кс, ц...ма, бар...ер, с...людзяны, людз...мі, ліпен...скі, ледз...ве, неад...емны.

Варыянт 10. Калант...тул, ад...кватны, магіст...рскі, пр...стыж, д...рэктыва, мад...фікацыя, карэспанд...нт, він...етка, зац...менне, струмен...чык, аб...ява, пасляслоў...е, дз...мухавец, Мал...ер, бяз...людны.

Варыянт 11. Д...фляцыя, д...бет, акрэд...тыў, д...наміка, д...пазіт, т...хнічны, стат...стычны, рад...кал, двух...ярусны, трыл...ён, бракан...ер, паўшар...е, с...цісканне, любан...скі, з...ява, ранц...е.

Варыянт 12. Крэд...т, арыенц...р, статыст...ка, д...фэкт, д...панент, гарант...йны, інт...нсіфікацыя, маркет...нг, сем...сот, сал...да, с...фера, мен...шасць, суб...ект, міл...ён.

ЗАДАНИЕ 4. Запішыце словы па-беларуску.

Варыянт 1. Мхи, галлы, древесинник, коротьё, рассортировка, размножение, усач, танниды, филлодендрон, биомасса, иммунитет, соцветие, озёра, ольховый, территория, массив, смешанный, льняной.

Варыянт 2. Долготьё, семена, покрытие, аллея, пакетирование, длинноусый, вертициллёз, сучья, Полесье, вокруг, рассада, ржавчина, мшистый, острый, орган, смешанный, подгруппа.

Варыянт 3. Корректировка, трассирование, металл, ассортимент, эффективность, малооперативность, классификация, восстановление, массив, пружинный, территория, уголья, брутто, трехосный, обод, ржавый, область, брёвна.

Варыянт 4. Пружинный, пластмасса, запрессованный, сиденье, корабление, аппаратура, брусья, изоляционный, смешанный, стеллаж, шлифование, терраса, двухосный, заржаветь, острить, орган, эффект.

Варыянт 5. Коррозия, целлюлоза, дистиллированный, симметрия, кристаллический, натяжение, твердение, искусственный, ассортимент, огнеупорный, сметанообразный, углерод, углекислый газ, ось, перекись, эффективность, огнеупорный.

Варыянт 6. Прогресс, асбест, целлофан, оксид, расплавленный, кристаллизация, корректировка, ситаллы, органогенный, соединение, коллоидация, миллион, дробление, огнестойкий, обжиг, углекислота, наука, ржавчина.

Варыянт 7. Процесс, эллипс, кристаллы, подгруппа, гомогенность, симметрия, хлорофилловый, напряжение, приспособление, двуокись, углеводы, треугольник, тонна, ольха, дистилляция, эффективность, углежжение.

Варыянт 8. Аппарат, суммарный, масса, гистограмма, измерение, осмоление, плавление, насыщенный, столетие, оптика, опиум, углеводород, ось, целлофан, кристаллы, дистиллированный.

Варыянт 9. Ассортимент, бумифицированный, узкий, кручение, кристаллизоваться, пластмасса, прессование, коллектив, мгновенно, участок, заострить, льняной, бестселлер, суммарный.

Варыянт 10. Процессы, побережье, эффективный, расстаться, металлический, проиллюстрировать, стеллаж, оттиск, прессование, ржаной, остров, отпуск, озеро, мчатся,

Варыянт 11. Ассигнования, аккредитив, инкассация, инновация, коллектив, коэффициент, эмиссия, опиум, углевод, устье, льгота, биссектриса, корректировка, миллиард, коммерция, брутто.

Варыянт 12. Инкассация, коэффициент, покрытие, миллион, дифференциальный, коммерция, процесс, столетие, судья, побережье, задолженность, льготный, устье, острый, нетто, территория, металл.

ЗАДАНИЕ 5. Утварыце пры дапамозе прыставак новыя словы і запішыце іх. Зрабіце марфемны разбор выдзеленых слоў (графічна).

Узор: з-/с-: несці, лічыць, касіць, каваць;

знесці, злічыць, скасіць, скаваць.

Варыянт 1. з-/с-: пілаваць, чысціць, рэдзіць, дзерці;
без-/бес-: каранёвы, падстаўны, ідэйны, выніковы;
аб-/ад-: секчы, рэзаць, садзіць, іграць;
раз-/рас-: біць, сыпаць, пырскаць, шчапаць.

Варыянт 2. з-/с-: класці, плесці, ліць, рэзаць;
бес-/бес-: ідэйны, памылковы, людны, іменны;
аб-/ад-: штабеляваць, ісці, глядзець, паліць;
раз-/рас-: класці, дзяліць, чысціць, чапляць.

Варыянт 3. з-/с-: грузіць, плавіць, везці, імправізаваць;
без-/бес-: надзейны, крайні, снежны, доказы;
аб-/ад-: штабеляваць, імжэць, сартаваць, рэзаць;
раз-/рас-: кражаваць, капаць, ставіць, пілаваць.

Варыянт 4. з-/с-: кінуць, рэагаваць, лічыць, біць;
без-/бес-: страшны, дакорны, ідэйны, іменны.
аб-/ад-: ставіць, класці, паўзці, стругаць;
раз-/рас-: грэць, яднаць, плавіць, сартаваць.

Варыянт 5. з-/с-: ваныць, драбніць, вязаць, церці;
без-/бес-: форменны, выніковы, снежны, адказы;
аб-/ад-: матаць, весці, паліць, сушыць;
раз-/рас-: трушчыць, крышыць, слаіць, мякчыць.

Варыянт 6. з-/с-: малоць, ціснуць, грузіць, бегчы;
без-/бес-: ідэйны, перспектыўны, родны, турботны;
аб-/ад-: ламаць, сыпаць, ветрыць, трэсці;
раз-/рас-: драбніць, грэць, крышыць, трушчыць.

- Варыянт 7.** з-/с-: кампанавець, чапляць, важыць, рэзаць;
 без-/бес-: спрэчны, ініцыятыўны, людны, доказы;
 аб-/ад-: ціснуць, кінуць, сушыць, месці;
 раз-/рас-: кідаць, шліфаваць, сыпаць, працаваць.
- Варыянт 8** з-/с-: ціснуць, вязаць, клеіць, важыць;
 без-/бес-: адказны, памылковы, ідэйны, родны;
 аб-/ад-: ляпіць, паліраваць, цітраваць, везці;
 раз-/рас-: трэсці, мазаць, бавіць, шчапаць.
- Варыянт 9.** з-/с-: гуртаваць, камбінаваць, чапляць, эканоміць;
 без-/бес-: водны, ідэйны, перабойны, крайні;
 аб-/ад-: лакіраваць, рамантаваць, рэзаць, імшэць;
 раз-/рас-: фарбаваць, гладзіць, фасавачь, крышыць.
- Варыянт 10.** з-/с-: руйнаваць, блытаць, класці, калькаваць;
 без-/бес-: пройгрышны, талковы, выніковы, гучны.
 аб-/ад-: рэагаваць, класці, грэць, несці;
 раз-/рас-: друкаваць, мачыць, фарбаваць, гнуць.
- Варыянт 11.** з-/с-: імправізаваць, балансаваць, класці, эканоміць;
 без-/бес-: ідэйны, падстаўны, доказы, выніковы;
 аб-/ад-: мяняць, пісаць, мераць, важыць;
 раз-/рас-: пакаваць, лічыць, даць, ставіць.
- Варыянт 12.** з-/с-: несці, эканоміць, групаваць, важыць;
 без-/бес-: падстаўны, талковы, абаронны, выйгрышны;
 аб-/ад-: лічыць, дзяліць, цвісці, ехаць;
 раз-/рас-: злучыць, весці, множыць, маркіраваць.

ЗАДАННЕ 6. Запішыце словы, раскрываючы дужкі і ўстаўляючы прапушчаныя літары.

Варыянт 1. Аві...(драўніна), в...да(паглынальнасць), в...ка(мер), л...с(стэп), ж...ўта(лоз), густ...(кронавы), к...са(слойнасць), д...ўга(носік), рады...(экалогія), см...ла(утварэнне), ф...та(сінтэз), вечна(зьялены), др...бна(слаёвы), фіт...(фтароз), хмел...(граб).

Варыянт 2. Дрэв...(грыз), р...га(хвост), в...да(забеспячэнне), др...бна(таварны), пл...да(жорка), шыр...ка(градкавы), п...ўната(мер), п...ў(пасека), см...ла(ёмішча), ш...ўка(прад), мар...за(бойны), дзіка(рослы), ч...рна(лессе), гол...(сумчаты), д...ўга(вечнасць).

Варыянт 3. Ніжн...(складскія), крыв...(лінейны), ст...(гадовы), бенза(маторны), в...да(стойкі), шыпн...(шатунны), ц...пла(ізаляцыя), электронн...(вылічальны), водна(транспартны), сарціроўка(штабляўка), в...да(адвод), памер...(утварэнне), лес...(нарыхтоўка), п...ў(фабрыкаты).

Варыянт 4. Шаф... (перагародка), ч...рна(рабочы), цв...рда(лісты), д...ўга(вечнасць), вільгац... (устойлівы), пуст... (целы), ц...пла(перадача), драўнян... (валакністы), паў(скрыні), піл... (матэрыялы), нізк... (сортны), гук... (ізаляцыя), кле... (фанерны), канапа(ложак), зборна(разборны).

Варыянт 5. Глін... (гіпс), вод... (непранікальны), водна(салявы), ц...пла(праводны), атамна(малекулярны), л...гка(плаўкі), ф...та(сінтэз), п...счана(гліністы), кісл...та(устойлівы), рады... (сувязь), п...ў(метра), гранул... (метрычны), рады... (актыўнасць).

Варыянт 6. Шкл... (валакно), ц...пла(праводнасць), ц...мна(шэры), т...лескоп(рэфлектар), электр... (магнітны), выс...ка(малекулярны), рады... (антэна), ст... (градусны), з...лата(носнасць), р...зна(каляровы), п...ў(праваднік), трапецы... (відны).

Варыянт 7. Р...зна(стайны), гідра(разбівальнік), амін... (кіслата), штанген(цыркуль), адн... (фазны), ярка(чырвоны), электр... (статычны), зубчаста(сітавы), п...ў(метра), старонка(карта), шаблон(вугламер), фенол(фармальдэгідны), в...да(праводны), сульфідна(спіртавы).

Варыянт 8. Цэлюлозна(папяровы), ман... (метр), навукова(даследчы), драўняна(валакністы), вакуум(помпа), ч...рна(рабочы), р...ўна(мерны), пурпурна(чырвоны), п...ў(фабрыкат), в...да(правод), фізіка(механічны), лігна(сульфанат), м...на(цукрыды), к...кса(хімічны).

Варыянт 9. В...да(устойлівы), клей(паста), капілярна(порысты), кніга(друкаванне), р...зна(каляровы), п...ў(цэлюлоза), усходн... (славянскі), выс...ка(дакладны), ф...тападложка(аснова), архіўна(бібліятэчны), вільгац... (трываласць), карт... (графічны), лака(фарбавальны).

Варыянт 10. Пр...сна(водны), п...ўна(уладдзе), кле... (падобны), праграма(мінімум), колера(адчувальнасць), вугл... (прамысловасць), паў(Беларусі) праца(ёмістасць), мала(тыражны), верхн... (гартанны), выс...ка(аўтарытэтны), стал... (ліцейны), блок(схема).

Варыянт 11. Дваццаці(павярховы), п...ў(годдзе), адзіночна(лікавы), п...сля(урочны), ст... (метровы), глыб...ка(паважаны), ст... (працэнтны), мн...га(станочны), гандлёва(прамысловы), д...бра(упарадкаваны), рады... (актыўны), выс...ка(даходны).

Варыянт 12. Знешн... (гандлёвы), ч...рна(рабочы), купля(продаж), матэрыяльна(тэхнічны), планав... (стратная), п...ў(метра), чалавек... (дзень), фонда(узброенасць), кааператыўна(будаўнічы), буйна(габарытны), тавара(абмен), выс...ка(пробны).

ЗАДАННЕ 7. Запішыце назоўнікі ў родным, творным і месным склонах.

Варыянт 1. Валакністасць, аполак, таксатар, клёпка, шчапа, тайга, сухастой, усушка.

Варыянт 2. Граб, дрэваапрацоўка, спеласць, субар, ляснік, таполя, курціна, імшара.

Варыянт 3. Лес, сплаў, апрацоўка, хлыст, надзейнасць, перагіб, вальшчык, транспарт.

Варыянт 4. Вываз, лага, фурнітура, філёнка, майстар, выраб, габарыт, мэбля.

Варыянт 5. Гідроліз, дзёгаць, раствор, дабаўка, хімік, кераміка, тыгель, эмульсія.

Варыянт 6. Кварц, базальт, клінкер, спецыяліст, шкло, уласцінасць, сушка, дабаўка.

Варыянт 7. Выпарэнне, лакмус, латунь, плітачнік, фермент, фракцыя, навеска, праектар.

Варыянт 8. Памол, фільтроўшчык, суспензія, градуіроўка, вапна, якасць, шчолак, кардон.

Варыянт 9. Папера, роспуск, апрацоўка, разрыў, фарбавальнік, клей, наборшчык, яркасць.

Варыянт 10. Набор, макулатура, журналіст, перфарацыя, сушка, абзац, вытворчасць, фарбавальшчык.

Варыянт 11. Пеня, рэнта, подпіс, дагавор, менеджэр, пазыка, ліцэнзія, сувязь.

Варыянт 12. Аванс, фонд, гандаль, інфляцыя, іск, бюджэт, ацэнка, эканаміст.

ЗАДАННЕ 8. *Утварыце ад назоўнікаў прыметнікі пры дапамозе наступных суфіксаў.*

*Узор: -к-/-ск-: грамада, Парыж, Адэса, ткач;
грамадскі, парыжскі, адэскі, ткацкі.*

*-н-, -ан-(-ян-), -енн-(-энн-): жалеза, шкло, форма;
жалезны, шкляны, форменны.*

Варыянт 1. -к-/-ск-: горад, Налібокi, брат, Нясвіж, Палессе;
-н-, -ан-(-ян-), -енн-(-энн-): смала, корань, племя,
фірма, зямля.

Варыянт 2. -к-/-ск-: Іслач, Добруш, Гродна, чэрвень, казах;
-н-, -ан-(-ян-), -енн-(-энн-): драўніна, вецер, салома,
страх, фірма.

Варыянт 3. -к-/-ск-: Ліда, красавік, гігант, Пухавічы, Канада;
-н-, -ан-(-ян-), -енн-(-энн-): дрэва, зямля, луб, смала,
рэформа.

Варыянт 4. -к-/-ск-: студзень, Кобрын, Адэса, лабарант, Баранавічы;
-н-, -ан-(-ян-), -енн-(-энн-): драўніна, дрывы, сегмент,
зямля, рэформа.

- Варыянт 5.** -к-/-ск-: склад, Смілавічы, Брэст, снежань, Галандыя;
-н-, -ан-(-ян-), -енн-(-энн-): камень, граніт, гліна, слюда,
рэформа.
- Варыянт 6.** -к-/-ск-: Каўказ, гігант, Калінкавічы, завод, ліпень;
-н-, -ан-(-ян-), -енн-(-энн-): жалеза, пясок, полымя, агонь,
фірма.
- Варыянт 7.** -к-/-ск-: Налібокі, грамада, Смаргонь, салдат, студзень;
-н-, -ан-(-ян-), -енн-(-энн-): шкло, алмаз, пясок, фірма,
салома.
- Варыянт 8.** -к-/-ск-: чэрвень, людзі, Давід-Гарадок, Любань, Асіповічы;
-н-, -ан-(-ян-), -енн-(-энн-): кіслата, эмульсія, волава,
дрэва, рэформа.
- Варыянт 9.** -к-/-ск-: Рубяжэвічы, таварыш, чэх, мастак, Вільнюс;
-н-, -ан-(-ян-), -енн-(-энн-): вада, чарніла, гліна, восень,
страх.
- Варыянт 10.** -к-/-ск-: Вільнюс, асістэнт, красавік, Санкт-Пецярбург,
Смалявічы;
-н-, -ан-(-ян-), -енн-(-энн-): волава, гліна, зямля, жалеза,
фірма.
- Варыянт 11.** -к-/-ск-: Нясвіж, Белая Вежа, Азарычы, снежань,
актывіст;
-н-, -ан-(-ян-), -енн-(-энн-): серабро, цэгла, кардон, скура,
пісьмо.
- Варыянт 12.** -к-/-ск-: француз, завод, Старыя Дарогі, Аляхновічы,
Казань;
-н-, -ан-(-ян-), -енн-(-энн-): рэформа, шкло, дзень, імя,
дрэва.

ЗАДАННЕ 9. Утварыце ад дзеясловаў уласцівыя беларускай мове дзеепрыметнікі і данасуйце іх да назойнікаў.

Узор: пасадзіць (дрэва) – пасаджанае дрэва.

Варыянт 1. Апасці (лісце), пасеяць (насенне), змяніць (велічыня), сагнуць (верхавіна), разгалінаваць (ствол).

Варыянт 2. Пашкодзіць (кара), пачырванець (куст), выпраменіць (радыяцыя), вызначыць (шчыльнасць), сабраць (шышкі), прарэдзіць (лес).

Варыянт 3. Даследаваць (радовішча), абсекчы (галлё), замяніць (дэталі), размыць (дарога), разгледзець (пытанне).

Варыянт 4. Панізіць (тэмпература), дэфармаваць (мэбля), прадугледзець (выпуск), расшчапаць (бервяно), адкрыць (радовішча), сцерці (кола).

Варыянт 5. Выпарыць (соль), растварыць (рэчыва), вымыць (колба), аддзяліць (крышталік), пагасіць (вапна), абагаціць (руда).

Варыянт 6. Адбяліць (цукар), атрымаць (тлушч), утварыць (соль), утылізаваць (адходы), нагрэць (раствор), звярнуць (увага).

Варыянт 7. Пераліць (кіслата), атрымаць (маса), ахаладзіць (раствор), паказаць (канцэнтрацыя), згарнуць (інфармацыя), вынайсці (прыбор).

Варыянт 8. Здрабніць (клінкер), замяніць (рэчыва), ускладніць (дослед), падрыхтаваць (маса), правесці (эксперымент), выкарыстаць (мінералы).

Варыянт 9. Надрукаваць (артыкул), адхіліць (прапанова), скласці (спіс), перакласці (кніга), адлюстравіць (рэчаіснасць), прывесці (прыклад).

Варыянт 10. Выдаць (кніга), задаць (пытанне), размясціць (артыкул), стварыць (цэнтр), закрыць (тэма), спрасціць (схема).

Варыянт 11. Ацаніць (вартасць), разлічыць (аб'ём), вярнуць (пазыка), аддаць (доўг), даказаць (перавага), абгрунтаваць (рашэнне).

Варыянт 12. Вызначыць (кошт), запланаваць (рэвізія), выплаціць (грошы), рашыць (задача), узяць (крэдыт), рэалізаваць (прадукцыя).

ЗАДАННЕ 10. Запішыце сказ і зрабіце яго разбор па часцінах мовы.

Узор: Цэлюлоза з'яўляецца прыродным палімерам.

Цэлюлоза – *назоўнік*, з'яўляецца – *дзеяслоў*, прыродным – *прыметнік*, палімерам – *назоўнік*.

Варыянт 1. Нарыхтоўку насення для вырошчвання сеянцаў і саджанцаў неабходна праводзіць з большай колькасці плюсовых дрэў.

Варыянт 2. У рацыён зуброў летам уваходзіць да чатырохсот відаў розных раслін.

Варыянт 3. Агульная колькасць лесасечных драўняных адходаў складае трыццаць працэнтаў аб'ёму лесанарыхтовак.

Варыянт 4. На дрэваапрацоўчых прадпрыемствах драўняныя адходы ўтвараюцца ў выглядзе рэк, апілак, кары, гарбылёў.

Варыянт 5. Шчолачныя металы раствараюцца ў вадкім аміяку, утвараючы калодныя растворы.

Варыянт 6. Для атрымання цэменту неабходна абпаліць вапну з невялікім дамешкам гліны, а потым размалоць яе.

Варыянт 7. У Еўропе вырабы з каўчуку сталі распаўсюджвацца з пачатку дзевятнацатага стагоддзя.

Варыянт 8. Ароматычныя вуглеводароды з'яўляюцца важнай сыравінай для атрымання сінтэтычных каўчукаў, лекавых і выбуховых рэчываў, фарбавальнікаў.

Варыянт 9. Кнігавыдавецкая дзейнасць Скарыны мела выключна важнае значэнне ў гісторыі развіцця беларускай культуры.

Варыянт 10. Упершыню паперу вынайшлі ў Кітаі ў пачатку першага стагоддзя нашай эры.

Варыянт 11. Большасць сельскагаспадарчых вытворчасцей не выдзелена на самастойныя балансы і знаходзіцца на балансах іншых прадпрыемстваў.

Варыянт 12. Ацэнка якасцей фінансавых інвестыцый грунтуецца на трох асноўных характарыстыках.

ЗАДАННЕ 11. Спішыце, раскрываючы дужкі.

Варыянт 1. Яшчэ (не)аблесеная высечка, (не)прыгнечаны падрост, (не)прадукцыйны лес, (не)матодныя хваробы, (не)сапраўдная мучністая раса, (не)магчыма, (не)вырашчаны лес, шышкі (не)высушаны, (не)лёгка, (не)высякаць.

Варыянт 2. (Не)ліквіднае голле, яшчэ (не)самкнутыя культуры, (не)дасканалыя грыбы, (не)асветленыя сонцам, (не)шкада, (не)можна, (не)бяспечныя, (не)даглядаць, (не)магчыма, дрэвы (не) пашкоджаны.

Варыянт 3. (Не)вядомая мясцовасць, (не)ў пару, (не)густы бярэзнік, (не)дарабіць, (не)дапілаванае бервяно, (не)бяспечны чалавек, яшчэ (не)высаджаны лес, (не)вывезлі, (не)сабраная зборшчыкамі смала, замер (не)завершаны.

Варыянт 4. (Не)разборная мэбля, (не)варта, (не)раздымныя дзверы, (не)дапіл, (не)наглянцаваныя дэталі, (не)загрузілі, яшчэ (не)спілаваны, (не)магчыма, (не)высушаныя доскі, (не)скрапляючы.

Варыянт 5. (Не)устойлівы, яшчэ (не)загусцелая, (не)густы раствор, (не)вялікі, (не)высушаныя майстрам, (не)засеянае поле, (не)трэба, (не)высветліўшы, (не)дахоп, (не)выканана.

Варыянт 6. (Не)змолаты клінкер, (не)можна, (не)глыбока, (не)смела, (не)давыканаць, яшчэ (не)высушаны, (не)абпалены матэрыял, узоры (не)абпалены, (не)выпараныя, (не)вырашанае пытанне.

Варыянт 7. (Не)афарбаваная пліта, яшчэ (не)апрацаваны матэрыял, (не)спыняючыся, (не)акісліліся, (не)шкада, кіслата (не)выліта, (не)выключыць, (не)абмежаваныя магчымасці, (не)адчуўшы паху, (не)аднаразовы.

Варыянт 8. (Не)афарбаваныя майстрам, (ні)адзін, (не)адслойваючы, (не)апрацаваны матэрыял, (не)вылічаныя працэнты, зусім (не)прасушаная сыравіна, (не)падлічыўшы, (не)сказаўшы, яшчэ (не)даследаванае пытанне.

Варыянт 9. (Не)афарбаваная папера, яшчэ (не)напісанае, (не)можна, (не)надрукаваны спецыялістамі, (не)прачытаная да канца, (не)даважыць, (не)падбіраючы, (не)спыняючыся, праца (не)завершана, (не)вызначылі.

Варыянт 10. (Не)рухома, (не)металічны, маса (не)нагрэта, (не)дахоп, яшчэ (не)вырашанае, (не)надрукаваны артыкул, (не)рэальная задума, (ні)водная група, (ні)адзін кампанент, (не)выпусцілі, (не)перагледзелі.

Варыянт 11. (Не)вылічаны налог, (не)трэба, (ні)водны чалавек, (не)заплаціў грошай, (не)стаміцца ў дарозе, (не)лёгка, яшчэ (не)зключаны дагавор, (ні)шчымны хлеб, (не)праўда, (не)сцерпна, (не)вылічыўшы.

Варыянт 12. (Не)далічыць грошай, (не)падлічыўшы, (не)выгадна, (не)варта, (не)дарагі, (не)вымерана, (не)вылічылі, яшчэ (не)вызначаны аклад, (не)купілі, не(многа), нікім (не)зробленая заўвага.

ЗАДАННЕ 12. Падбярыце сінонімы да слоў групы (а), антонімы да слоў групы (б).

Варыянт 1. а) жылкаванне, ахова, прыродны, радовішча, іней;

б) забруджванне, драбналістасць, шурпаты, вертыкальны, вільготны.

Варыянт 2. а) адвечны, стромкі, радовішча, асмол, сцюдзёны, векавы;

б) штучны, знешні, забруджвальнік, бяспека, буйналістасць.

Варыянт 3. а) карозія, блішчаць, вялікі, шпуля, шматгадовы;

б) цвёрды, мантаж, воданепранікальны, пераменны ток, зрэджваць.

Варыянт 4. а) дызайнер, арнамент, век, дарога, вакуум;

б) вільгацеўстойлівы, мяккалісты, злучэнне, гладкі, рэстаўрацыя.

Варыянт 5. а) вязкі, балота, маланка, водар, дарога;

б) цвёрдасць, ізаляцыя, вадкае паліва, пачатак, густы.

Варыянт 6. а) павольна, весела, моцна, бісульфаты, штучны;

б) цёплы, ізаляцыя, гашаная вапна, гамагенная сістэма, ахаладжэнне.

Варыянт 7. а) тэрпенцін, зрэдку, жорсткая вада, недалёка, бурштын;

б) светлы, цвёрды, выгін, буйназярністы, ізаляцыя.

Варыянт 8. а) смала, адвольны, моцна, натуральны, бісульфіты;

б) абагачаная руда, унутраная тэмпература, мяккая вада, вадкае паліва, здрабняць.

Варыянт 9. а) тыраж, дэфект, вадзяны знак, мара, летась;

б) дробны, правільны, радасна, скупы, цемра.

Варыянт 10. а) абзац, аўтограф, фільтрацыя, падвал, буквіца;

б) актыў, буйнамаштабны, адкрытая форма, канцоўка, адзіночны лік.

Варыянт 11. а) экспарт, дэфект, чысты даход, вядомы, уласціvasць;

б) баланс, памылкавы, унутраны гандаль, пагрузка, канец.

Варыянт 12. а) натуральны, мяжа, выдаткі, імпорт, ашчадны;

б) дакладны, знешні гандаль, багаты, павышэнне, пачатак.

ЗАДАНИЕ 13. Выпишыце са сказаў навуковыя тэрміны. У дужках пазначце, да якіх галін навукі ці тэхнікі яны адносяцца.

Узор: Характэрная для вуглевадародаў рэакцыя з галагенамі, у прыватнасці з хлорам. – *вуглевадарод, галагены, хлор (хімія).*

Варыянт 1. 1. Інтэнсіўнае ападанне лісця верхняга яруса, выкліканае насякомымі, дае ў выніку больш святла, цяпла і вільгаці, якія паступаюць на лясное наглебавае покрыва. 2. Дэфаліяцыя насякомымі можа рэгуляваць кругаварот пажыўных рэчываў шляхам павелічэння інтэнсіўнасці лісцевага ападу, які ўплывае на інтэнсіўнасць вышчалочвання пажыўных рэчываў з лісця, стымулявання пераразмеркавання пажыўных рэчываў у сярэдзіне раслін, павелічэння пранікнення сонечнага святла праз полаг лесу. 3. Як мяркуюць, назва крывічоў узнікла ад імя легендарнага родапачынальніка або ад назвы паганскіх жрацоў, атрыбутамі якога быў крывы жэзл.

Варыянт 2. 1. Уздзеянне комплексу антрапагенных фактараў радыкальна змяняе натуральнае асяроддзе месцапражывання розных відаў флоры і фаўны ў тэрміны, цалкам недастатковыя для іх адаптацыі да новых умоў. 2. Прадметам лізінгу можа быць абсталяванне рознага профілю і камплектнасці, сродкі транспарту, будынкі, ноў-хаў і шматлікія паслугі. 3. Прававая сістэма кожнай дзяржавы адлюстроўвае заканамернасці развіцця грамадства, яго гістарычныя, нацыянальныя, культурныя асаблівасці.

Варыянт 3. 1. Акісляльна-аднаўляльнымі называюць рэакцыі, пры якіх змяняюцца ступені акіслення элементаў. Змяненне ступені акіслення адбываецца ў выніку пераходу электронаў ад адных атамаў ці іонаў да другіх. 2. Раздымныя злучэнні бываюць жорсткія і рухомыя, або шарнірныя, нераздымныя – на кляі, цвіках ці скобах. Злучэнні на кляі выконваюцца на гладкую дугу і на шыпах. 3. Асноўныя і агульныя кампаненты клеткі – вонкавая мембрана, цытаплазма і ядро. Клетка можа жыць і нармальна функцыянаваць толькі пры наяўнасці ўсіх гэтых кампанентаў, якія цесна ўзаемадзейнічаюць адзін з адным і з навакольным асяроддзем.

Варыянт 4. 1. Канапы могуць быць з лакотнікамі ці без іх, са спінкай ці без яе, з секцыйнымі ці аднаэлементнымі сядзеннямі і спінкай, а таксама вуглавымі. 2. Вапнай будаўнічай называецца прадукт памолу ў тонкі парашок або гашэння вадой кускавой негашанай вапны, якая атрымліваецца ў выніку абпалу (не да спякання) прыродных вапнякоў, што ўтрымліваюць не менш як 90% вуглякіслага кальцыю CaCO_3 . 3. Фотаперыядычны стымул з'яўляецца пусковым механізмам дыяпаўзы ў насякомых.

Варыянт 5. 1. Такія механізмы могуць выконваць вялікі комплекс пад'ёмна-транспартных работ па пагрузцы лесу, падачы яго на апрацоўку, стварэнні запасаў, перагрузцы на іншы від транспарту, падачы ў цэхі перапрацоўкі і г. д. 2. Пры вытворчасці мэблі эканамічна прымяняць драўняныя пліты, дэкаратыўныя плёнкі, пластмасы, усуненыя палімерныя матэрыялы для дэталей мяккай мэблі. 3. Портланд-цэмент – прадукт тонкага здрабнення цэментнага клінкеру, які атрымоўваецца шляхам абпалу да спякання прыроднай або штучнай сыравіны.

Варыянт 6. 1. У сувязі з узростаючай тэндэнцыяй сінантрапізацыі флоры Беларусі пад уздзеяннем тэхнагеннага забруджвання неабходна праводзіць работы па захаванні натуральнай гетэрагеннасці фітацэнафонду. 2. Пластычнасць глін залежыць ад іх грануламетрычнага складу, г. зн. суадносін пясчаных, пылаватых і гліністых часцінак. Пластычнасць абумоўлівае магчымасць фармавання з гліны розных керамічных вырабаў. 3. Аб'яднанне двух і больш знамянальных слоў паводле сэнсу і законаў граматыкі называюць словазлучэннем.

Варыянт 7. 1. Для таго каб вызначыць кіслотнасць або шчолачнасць суспензіі і напаўняльніка, на аналітычных шалях узважаюць 50,0 г суспензіі напаўняльніка і адціроўваюць пробу 0,1 н. растворам салянай кіслаты або едкага натру ў прысутнасці індыкатараў метыларанжу або фенолфталеіну. 2. Распаўсюджванне гнілі на ствале залежыць ад шчыльнасці драўніны і суадносін механічных тканак і сасудзістаправодных элементаў. 3. Асноўнай задачай кінематыкі з'яўляецца разлік кінематычных характарыстык рухальных аб'ектаў, да якіх, у прыватнасці, адносяцца скорасць, паскарэнне і траекторыя.

Варыянт 8. 1. Фактары працэсу фарбавання вызначаюць эфектыўнасць выкарыстання фарбавальніка і залежаць ад рН асяроддзя, прыроды валакністай сыравіны і ступені памолу масы, наяўнасці ў сістэме дабаўкі (клей, напаўняльнік, каагулянт), тэмпературы масы і сушкі паперы, умоў календравання. 2. Поліплаідыя адыгрывае значную ролю ў эвалюцыі відаў і мае вялікае значэнне для селекцыі. У паліплоідаў клеткі буйнейшыя, чым у дыплоідаў. 3. Устаноўленыя суадносіны выкарыстоўваюцца пры кінематычных даследаваннях руху, у прыватнасці пры разліку механічных перадач у розных тэхнічных прыладах, а таксама пры рашэнні задач дынамікі.

Варыянт 9. 1. Працэсам гідрафабізацыі паперы і кардону называюць працэс надання прадукцыі гідрафобных уласцівасцей, якія абумоўліваюць здольнасць супрацьстаяць пранікненню вады і калоідных раствораў (чарніла) праз тоўшчу ліста і расцяканню іх па паверхні паперы.

2. Экалагічную структуру лясных згуртаванняў адлюстроўваюць таксама суадносіны такіх груп арганізмаў, як гіграфіты, мезафіты і ксерафіты сярод раслін ці гідрафілы, мезафілы і ксерафілы сярод жывёл. 3. Вынікі доследу паказалі, што атамы радыю ў працэсе радыеактыўнага выпраменьвання распадаюцца, ператвараючыся ў атамы іншых элементаў, у прыватнасці ў атамы гелію.

Варыянт 10. 1. З канца XV стагоддзя роля Рады ў агульнадзяржаўным жыцці ўсё больш узрасла – з дарадчага органа пры гаспадарцы яна паступова ператварылася ў самастойны орган улады. 2. Няўстойлівасць попыту і цэн на прадукцыю, тавары, работы і паслугі не заўсёды дае магчымасць дасягнуць патрэбны аб'ём рэалізацыі, што з'яўляецца прычынай павелічэння сабекошту прадукцыі, выдаткаў абарачэння і паніжэння прыбытку прадпрыемства. 3. Намінацыя – гэта такія складаны працэс, які ажыццяўляецца на аснове законаў мыслення і спецыфічных законаў пэўнай мовы. Ён звязаны з апрадмечваннем чалавекам аб'ектыўнага свету.

Варыянт 11. 1. Паказчыкам эфектыўнасці спецыялізацыі з'яўляецца эканомія бягучых выдаткаў, зніжэнне сабекошту прадукцыі і выдаткаў на дастаўку яе спажывецам. 2. Існуюць наступныя спосабы выражэння канцэнтрацыі раствораў: масавая доля, малярная канцэнтрацыя эквіваленту і шэраг іншых. 3. Найбольш шырокае прымяненне атрымала прышчэпка вочкам (пупышка), якая носіць назву «акуліроўка».

Варыянт 12. 1. Устаноўленыя памеры гандлёвых і аптова-збытавых скідак, гандлёвых надбавак, нацэнак прымяняюцца да цэн з улікам падатку на дабаўленую вартасць. 2. Кліматалагічны сэнс шматгадовых сярэдніх значэнняў метэавелічынь заключаецца не столькі ў дакладнасці іх, колькі ў параўнанні паміж сабою як у межах даследаванай тэрыторыі, так і ў планетарным маштабе. 3. Гамагенныя рэакцыі адбываюцца раўнамерна ва ўсім аб'ёме, запоўненым рэагентам, гетэрагенныя – толькі па некаторых межавых паверхнях.

ЗАДАННЕ 14. Запішыце па-беларуску наступныя словазлучэнні.

Варыянт 1. Пойти за грибами, больше нормы, выше дуба, благодарить директора, идти по лесам, больной гриппом, четыре новых дерева, в двух шагах от березы, посылать по адресу, в течение квартала.

Варыянт 2. Дуб твёрже липы, несколько раз в неделю, видеть своими глазами, смотреть за собой, изо дня в день, идти через лес, похожий на прежний, ниже куста, остановиться в пяти шагах, идти по правильному пути.

Варыянт 3. Остановиться в семи шагах, несколько раз в неделю, пойти за ягодами, благодарить товарища, заботиться о делах, три первых месяца, извините меня, читать вслух, четыре клёна, толще бревна.

Варыянт 4. Шкаф выше стола, несколько раз в неделю, видеть своими глазами, идти по правильному пути, благодарить коллегу, лет около сорока, заботиться о людях, остановиться в пяти шагах.

Варыянт 5. Писать по адресу, алмаз твёрже стали, находиться в 12 километрах, более ста книг, дом в три этажа, четыре новых стола, в ответ на запрос, в течение месяца, благодарить друга, дороже денег.

Варыянт 6. Работали по вечерам, простить друга, смеяться над соседями, послать за руководителем, болеть корью, за 10 километров, проникать сквозь мглу, более трёх экземпляров, дом в три комнаты, писать по адресу, четыре куска.

Варыянт 7. Увидеть сквозь туман, благодарить товарища, пойти за водой, метрах в двадцати, два раза в неделю, два новых стола, три пробирки, выше нормы, шутить над ним, приехать через год, слюда толще целлофана.

Варыянт 8. В ответ на запрос, невзирая на просьбу, благодарить товарища, в течение зимы, смотреть сквозь очки, пойти за документами, испытать беду, навестить коллегу, прислониться к стене, меньше мензурки, три стакана.

Варыянт 9. Картон толще бумаги, исходя из соображений, в течение года, извиниться перед кем-нибудь, испытать беду, смеяться над ним, два новых ризографа, остановиться в полутора километрах, дом в два этажа, меньше тонны.

Варыянт 10. Четыре новых тома, заботиться о сотрудниках, от-вернуться к стене, два человека, нужно ли, несколько раз в неделю, видеть своими глазами, изо дня в день, рассказать о делах, лет около тридцати, ниже метра.

Варыянт 11. В отличие от чего-нибудь, лет около пятидесяти, писать по адресу, смотреть за собой, три прошлых года, исходя из со-ображений, на этих днях, испытать беду, благодарить бухгалтера, го-ворить о науке.

Варыянт 12. В течение месяца, болеть корью, три больших журна-ла, выше нормы, пойти за справкой, ехать по районам, видеть своими гла-зами, благодарить коллегу, исходя из вышесказанного, найти по адресу.

ЗАДАНИЕ 15. *Напішыце сказы і пастаўце, дзе патрэбна, знакі прыпынку. Зрабіце сінтаксічны разбор выдзеленага сказа ў такой паслядоўнасці: 1) адзначце лічбамі галоўную і даданую часткі;*

2) назавіце іх; 3) ставячы пытанне ад галоўнай да даданай, вызначце від даданай часткі; 4) растлумачце, як звязваецца даданая частка з галоўнай, да якога слова адносіцца, якімі граматычнымі сродкамі злучаецца; 5) растлумачце знакі прыпынку; 6) складзіце схему сказа.

Узор: Вадкая частка нафты, якая паступае ў калону, сцякае ўніз. – Складаназалежны сказ з даданай азначальнай часткай. Галоўная частка – Вадкая частка нафты сцякае ўніз; даданая азначальная – якая паступае ў калону, адказвае на пытанне «якая?», адносіцца да слова нафты, звязваецца з галоўнай часткай пры дапамозе злучальнага слова якая. На пісьме даданая частка аддзяляецца ад галоўнай коскай.

Варыянт 1. 1. Фён гэта цёплы сухі і парывісты вецер які часам дзьме з гор у даліны. 2. У глебавым ярусе лесу запоўненым каранямі раслін жывуць бактэрыі грыбы насякомыя кляшчы чэрві. 3. З цягам часу першы ярус з ліставых парод разбураецца і елка выходзіць у першы ярус. 4. Карані ў дрэў як правіла пранікаюць на большую глыбіню чым у кустоў. 5. Калі верхні пласт глебы высушваецца злённыя імхі не развіваюцца саступаючы месца верасу.

Варыянт 2. 1. У лесе вільготнасць паветра як правіла вышэйшая чым у полі. 2. Экасістэму можна разбіць на іерархію падсістэм заснаваных на розніцы ў працэсах. 3. Рухаючыся над акіянам цыклоны абумоўліваюць выпадзенне вялікай колькасці ападкаў. 4. Антрапагеннае ўздзеянне можа быць прамым і ўскосным і мае супярэчлівы характар. 5. У лясным подсіцеле сярод арганічных рэшткаў імхоў лішайнікаў і грыбоў якія раскладаюцца жывуць насякомыя кляшчы павукі.

Варыянт 3. На лясных складах акорваюць наступныя лесаматэрыялы балансы руднічную стойку нізкаякасную драўніну слупы і інш. 2. Для ўчасткаў уключаных у ведамасць высечак догляду на першы разліковы год падбіраецца адпаведная тэхналагічная схема распрацоўкі лесасек. 3. Скончыўшы валку і тралёўку дрэў выконваюць аперацыі пагрузкі на транспартныя сродкі. 4. Пагрузчык заднім ходам набліжаецца да машыны і апускаецца ў грузапрыёмнае ўстройства 5. Нізавы метады як правіла прымяняюць у чыстых насаджэннях а таксама ў змешаных дзе пароды маюць прыкладна аднолькавы тэмп росту.

Варыянт 4. Найбольш танна варыянт прымянення канструкцый мэблі ў якой ролю апор выконваюць бакавыя сценкі прадмета. 2. Дзверы вырабляюць з драўніны хваёвых і лісцевых парод фанеры драўнянастружковых пліт абліцаваных рознымі матэрыяламі. 3. Пры заяданні пілы драўніна і інструмент моцна награюцца піла губляе неабход-

ную жорсткасць і пачынае заразаць у бакі пагаршаючы якасць распілоўкі. 4. Галоўнымі фактарамі якія аказваюць уплыў на ўстанаўленне памераў прадметаў мэблі з'яўляецца чалавечая постаць фізіялагічныя і гігіенічныя асаблівасці арганізма. 5. Прэсаванне гэта від апрацоўкі драўніны пры якім пад ціскам і нагрэвам адбываецца збліжэнне валокнаў клетак драўніны.

Варыянт 5. 1. Са звычайнай чырвонай гліны вырабляюць форму з лёгкаплаўкіх глінаў абліцовачную плітку чарапіцу і іншыя керамічныя вырабы. 2. Аказаўшыся на паверхні зямлі магматычныя пароды падвяргаюцца ўздзеянню ветру цяпла холаду вады і лёду. 3. Бетон мае шэраг недахопаў ён цяжэйшы і халаднейшы за цэглу. 4. Характэрная асаблівасць элементарных часціц у тым што яны выступаюць у двух відах часціц і антычасціц. 5. Людзі спрадвеку будавалі жыллё з каменю дрэва гліны і іншых матэрыялаў якія яны знаходзілі ў прыродзе.

Варыянт 6. 1. Шчолачныя металы характарызуюцца нязначнай цвёрдасцю і вельмі высокай сціскальнасцю малымі шчыльнасцямі нізкімі тэмпературамі плаўлення а таксама высокай электраправоднасцю. 2. Вецер цяпло і холад вада і лёд точаць раз'ядаюць і размываюць цвёрдыя пароды ператвараючы іх у абломкі дробныя часцінкі. 3. Комплексныя солі гэта солі ў склад якіх уваходзяць комплексныя іоны. 4. Папулярнасць гліны звязана з яе асноўнай уласцівасцю гліна пры змешванні з вадой утварае пластычнае цеста якое пры высуханні захоўвае нададзеную форму а пасля абпальвання набывае цвёрдасць каменя. 5. Солі кожнай кіслаты маюць агульную назву ўтвораную ад лацінскіх назваў элементаў што ўваходзяць у састаў кіслотных астаткаў.

Варыянт 7. 1. Існуюць асноўныя спосабы выражэння канцэнтрацыі раствораў масавая доля малярная канцэнтрацыя эквіваленту і шэраг іншых. 2. Жалеза сурма медзь сера і іншыя элементы рэагуюць з газаабменным фактарам пры пакаёвай тэмпературы даючы ўспышку. 3. Як вядома ўсе металы за выключэннем золата плаціны серабра сустракаюцца ў прыродзе ў выглядзе злучэнняў з кіслародам серай а таксама ў акісленым стане. 4. Гідраксіды гэта злучэнні якія пры дысацыяцыі ўтвараюць іоны гідраксиду ОН⁻. 5. Карбонавыя кіслоты атрымліваюць у прамысловасці акісленнем вуглевадародаў, якія ўваходзяць у склад парафіну.

Варыянт 8. 1. Праходзячы па абмотках электрамагніта ток узмацняе магнітнае поле. 2. Як бясколерныя так і афарбаваныя растворы вельмі празрыстыя часцінкі растваранага рэчыва немагчыма бачыць у растворы нават з дапамогай мікраскопа. 3. Палімеры або як іх яшчэ называюць высокамалекулярныя злучэнні вывучае і стварае хімія.

4. Кіслоты гэта злучэнні якія пры дысацыяцыі ўтвараюць іоны H^+ .
5. Гліна парашок мелу масла або бензін не раствараюцца ў вадзе а ўтвараюць муць якая складаецца з цвёрдых часцінак або дробных кропелек вадкасці.

Варыянт 9. 1. Прасвідроўванне адтулін у паперы кардоне палімерных і іншых носьбітах друкавальнай інфармацыі бывае неабходным пры выпуску розных відаў паліграфічных вырабаў бланкаў фармуляраў блокаў для арганайзераў і інш. 2. Значная частка тэхналагічнага абсталявання выпушчана за мяжой выкарыстоўваецца ў тыпаграфіях Беларусі. 3. Прымяненне ў паліграфіі трафарэтнага лакавання павялічвае рэнтабельнасць вытворчасці. 4. Рызограф тыражуе дакументы са скорасцю 60–130 копій у хвіліну а гэта значыць што тыраж скажам у 4000 экзэмпляраў будзе гатовы праз паўгадзіны. 5. У вялікай паліграфіі перфарыраванне як і бігаванне можа выконвацца на лініях перакрываваемых фальцоў для таго каб пазбегнуць пры фальцоўцы заломаў камячэння маршчын.

Варыянт 10. 1. Тэрмічныя пласціны маюць высокую адчувальнасць бо важную ролю ў працэсе фарміравання адлюстравання адыгрывае рэакцыя што працякае на паверхні пласціны. 2. Прыстасаванні прызначаны ў першую чаргу для выкарыстання на вузкарулонных машынах. 3. Літаграфія адзін з найбольш распаўсюджаных відаў друкаванага мастацтва яна як і гравюра на лінолеуме ці метале афорт ксілаграфія і іншыя тэхнікі тыражыравання належыць да эстампнай графікі і з'яўляецца спосабам плоскага друку. 4. Нягледзячы на тое што ў некаторых краінах у разліку на 1 чалавека патрэба ў паперы нязначна павялічылася агульны аб'ём папяровага рынку паменшыўся ў сувязі са скарачэннем насельніцтва ў многіх краінах. 5. Этыкеткі якія надрукаваны на матэрыяле высокай белізны і гладкасці фарміруюць увагу пакупніка да тавару.

Варыянт 11. 1. Найважнейшымі інструментамі дзяржаўнага рэгулявання эканомікі выступаюць падаткі цэны і працэнтныя стаўкі. 2. Разлік сабекошту лесавырошчвання найбольш складаная праблема звязаная з працягласцю тэрміну абароту высечкі. 3. У прыватнасці нерэгулюемы паток кароткатэрміновага капіталу можа як стымуляваць эканамічны рост у неразвітых краінах так і супрацьстаяць яму. 4. Безумоўна праекты якія фінансуюцца аднолькава але маюць розныя тэрміны рэалізацыі і розны прыбытак маюць розную рэнтабельнасць. 5. Параўноўваючы выдаткі і даходы якія атрымліваюцца ў адзін і той жа час ці хаця б у адзін і той жа год можна атрымаць прыбытак ці панесці страты.

Варыянт 12. 1. Паколькі падатковая сістэма павінна забяспечваць не толькі фіскальную але і стымулюючую функцыю ў заканадаўстве прадугледжваецца шэраг ільгот. 2. Groшы ўзятыя ў пазыку з'яўляюцца капіталам. 3. Прыватны сектар у развітых прамысловых краінах уключаючы фінансавых пасрэdnікаў інвестыцыйныя банкі шматнацыянальныя карпарацыі павінен таксама дзяліць адказнасць і несці цяжар выдаткаў. 4. Замежныя інвестары праяўляюць вялікую актыўнасць у фінансавым і энергетычным сектарах што з аднаго боку прыводзіць да паляпшэння якасці паслуг але з другога павялічвае рызыку ўзнікнення так званага «залежнага капіталу». 5. Тавары якія рэалізуюцца за межы Рэспублікі Беларусь у свабодна канверсаванай валюце вызваляюцца ад выплаты акцызаў.

ЗАДАННЕ 16. *Перакладзіце тэкст на беларускую мову. Вызначце стыль тэксту, улічыце яго асаблівасці пры перакладзе. Адзначце сінтаксічныя асаблівасці навуковага стылю (перавага пэўных сінтаксічных канструкцый: простыя развітыя і складаназалежныя сказы, наяўнасць пабочных слоў і словазлучэнняў, дзеепрыметных і дзеепрыслоўных словазлучэнняў, устаўных канструкцый, удакладняльных членаў сказа і інш.). Звярніце ўвагу на асаблівасці перакладу дзеепрыметнікаў і дзеепрыслоўяў у беларускай мове.*

Варыянт 1. Составляющая лес растительность отличается своим разнообразием. Здесь можно встретить и непроходимую чащу хвойных молодняков, и густые заросли кустарников и осинников, и сосновое редколесье. Дремучие ельники чередуются с прозрачными светлыми березняками, роши корабельной сосны с заболоченными участками с корявой низкорослой сосной. Однородный по древесной и кустарниковой растительности, живому напочвенному покрову участок леса называют древостоем. Древостой – составная часть насаждения, представляющая совокупность деревьев, входящих в его состав.

Древостой характеризуется составом, возрастом, происхождением, формой, полнотой, бонитетом и другими показателями.

Древостои бывают чистыми, состоящими из двух или нескольких пород. В смешанных древостоях различают преобладающую породу и главную – наиболее ценную для данного хозяйства.

Древостои могут быть одновозрастными и разновозрастными. Одновозрастные древостои подразделяют на 6 классов возраста. Продолжительность класса возраста для хвойных и твердолиственных семенных насаждений (дуб, ясень, клен) 20 лет, а для мягколиственных и твердолиственных порослевых (берёза, осина, липа, ольха) – 10 лет.

Древостои, возникшие из семян, называют семенными (высокоствольными), а от пнёвой поросли и корневых отпрысков – порослевыми (низкоствольными).

Варьянт 2. К мерам естественного возобновления относят: минерализацию поверхности почвы под пологом насаждений за несколько лет до рубки; минерализацию поверхности почвы на вырубках; сохранение подроста и второго яруса при механизированных лесозаготовках и уход за ними; огораживание вырубков.

Минерализацию поверхности почвы под пологом поступающих в рубку хвойных насаждений проводят только при ожидаемом урожае семян не ниже среднего и при полноте древостоя не более 0,6.

В сосновых, лиственных и смешанных древостоях с участием других пород не более 30% почвы обрабатывают за 2–3 года, а в еловых и пихтовых – за 4–5 лет до рубки полосами или площадками при помощи бороны и покровосдирателей щеточного типа. Они удаляют напочвенный покров (живой и мертвый) без перемешивания его с минеральной частью почвы. Лучшее время обработки почвы в хвойных древостоях – конец лета и осень, а в древостоях с участием лиственных пород (свыше 20%) – только осень, после опадания листвы. Площадь – не менее 20% всего обрабатываемого участка.

Варьянт 3. Основным источником древесного сырья являются спелые леса второй и третьей групп государственного лесного фонда. В этих лесах лесозаготовительные предприятия ведут заготовку древесины в соответствии с действующими правилами рубок. Потребности в древесном сырье с каждым годом растут, хотя найдены десятки эффективных заменителей древесины. Обусловлено это уникальностью свойств древесины, что позволяет использовать ее практически во всех отраслях народного хозяйства. Между тем лесные ресурсы не безграничны, и удовлетворить все растущие потребности в древесном сырье путём увеличения объёмов лесозаготовок не представляется возможным из-за ограниченных размеров лесоиспользования (расчётной лесосеки). Поэтому уже сейчас в ряде районов страны испытывается недостаток в древесном сырье.

Для удовлетворения растущих потребностей в древесном сырье без увеличения объёмов лесозаготовок необходимо наряду с рациональной, комплексной и полной переработкой заготовленной древесины на различных стадиях технологических процессов использовать другие источники древесного сырья: отходы лесозаготовок в виде сучьев, вершин деревьев, ветвей, остающихся на лесосеках после их разработки, древесину от рубок ухода; древесно-кустарниковую рас-

тельность, удаляемую с объектов мелиорации, площадок для добычи торфа, с трасс линий электропередач, при реконструкции малоценных молодняков.

Варьянт 4. Одним из важных направлений технического прогресса в строительстве является применение легких и эффективных строительных конструкций. Такими конструкциями являются деревянные балки, арки, рамы. Строительные конструкции из древесины достаточно прочны и долговечны; они способны перекрывать большие пролеты, легко транспортируются и являются стойкими в ряде химически агрессивных сред. Применение деревянных конструкций в строительстве дает значительный технико-экономический эффект.

Клееные деревянные конструкции используют преимущественно при строительстве сельскохозяйственных, животноводческих, складских построек, общественных зданий и сооружений (спортзалы, бассейны), одноэтажных жилых зданий, сборно-разборных зданий и автодорожных мостов. С учетом требований противопожарных норм их применяют для производственных зданий, в особенности для складских сооружений и зданий с химически агрессивной средой, где использование металла и железобетона связано с большими затратами на их антикоррозийную защиту.

Очень разнообразен ассортимент клееных деревянных конструкций, применяемых в практике зарубежного строительства, особенно в таких странах, как Канада, США Швеция и др. Широкому развитию производства клееных конструкций в значительной степени способствовали достигнутые успехи в разработке полимерных материалов, на базе которых изготавливаются водостойкие, обеспечивающие высокую прочность соединений клеи.

Варьянт 6. Основным свойством вяжущих веществ, в том числе и гипсовых, является их способность давать при затворении водой пластичное тесто, постепенно твердеющее и превращающееся в прочный искусственный камень.

В основе процессов, обуславливающих твердение гипсовых вяжущих веществ, лежит способность этих веществ при взаимодействии с водой образовывать пересыщенные растворы. Применительно к полуводному сульфату кальция это означает, что его растворимость в воде больше, чем растворимость двуводного сернокислого кальция, т. е. гипса. Такие пересыщенные по отношению к гипсу растворы неустойчивы и стремятся перейти в более устойчивое состояние, т. е. выкристаллизоваться из растворов в виде мелких кристаллов гипса (двуводного гидрата).

Подобный процесс растворения исходного вяжущего вещества, в данном случае полугидрата, в гипсовом тесте происходит очень быстро.

В такой массе достаточно быстро начинаются и процессы образования конечного продукта гидратации.

Процессы растворения гипсовых вяжущих веществ и кристаллизации двуводрата из пересыщенного по отношению к нему раствора взаимосвязаны, взаимообусловлены и протекают одновременно до полного превращения гипсовых вяжущих в двухводный сернокислый кальций – гипс. Обычно такой процесс длится 30–40 минут.

Варьянт 7. Крупные куски природного магнезитового камня, поступившие на завод, проходят измельчение в челюстной дробилке. Для загрузки в шахтную печь используют куски камня размером от 20 до 80 мм, которые скиповым подъёмником загружаются в шахтную печь, отапливаемую природным газом. Режим обжига в печи сохраняют «мягким» с медленным подъёмом температуры при умеренном разрежении.

При температуре 600–650°C обжиг форсируют путём увеличения тяги. Но такой режим поддерживают при температуре 750–800°C не более часа, а затем (не доводя обжигаемый материал до спекания) форсирование прекращают и обжигаемый магнезит опускают в зону охлаждения шахтной печи.

Для обжига каустического магнезита используют также вращающиеся печи, что является весьма выгодным, потому что в этом случае используется и вся мелочь, получаемая при дроблении камня. В таких случаях продукт дробления с максимальным размером щебёнки 40 мм разделяется по крупности на фракции и каждая фракция обжигается по соответствующему режиму.

Варьянт 8. Синтетический каучуковый латекс представляет собой коллоидную дисперсию. Частицы каучука в латексе имеют размеры то 10 до 1000 нм. Как всякая дисперсная система с развитой поверхностью раздела, латексы являются термодинамически нестабильными. Для сохранения коллоидных свойств системы в течение длительного времени поверхность раздела следует гидрофиллизировать, что достигается введением в систему дифильных поверхностно-активных веществ (ПАВ), например солей карбоновых кислот различной природы и строения.

Адсорбированные на поверхности раздела гидротированные молекулы и ионы ПАВ образуют защитные слои, способные стабилизировать частицы латекса. Адсорбционная насыщенность синтетических латексов обычно находится в пределах от 10 до 100%. В состав защитных слоёв входит гидратная вода, под которой следует понимать часть воды, остающейся в межфазном пространстве в условиях стабилизирующих воздействий, возникающих, например, при течении латекса, при его замораживании и т. п. Природа и количество ПАВ, вхо-

дящих а защитные оболочки, определяют коллоидно-химические свойства синтетических каучуковых латексов.

Варьянт 9. При производстве печатных видов бумаги используют влагопрочные смолы, способные повышать прочность бумажного листа во влажном состоянии как в процессе производства, так и при различных способах печатания. Влагопрочные свойства бумаги приобретают особо важное значение при ее производстве на быстроходных бумагоделательных машинах при переходе бумажного полотна от сеточной к прессовой части.

О влагопрочности бумаги судят по сохранению ею во влажном состоянии первоначальной своей прочности, т. е. той прочности, которую она имела до увлажнения, находясь в воздушно-сухом состоянии. Поэтому влагопрочность бумаги характеризуют процентным отношением разрушающего усилия во влажном состоянии к разрушающему усилию в воздушно-сухом состоянии.

Начальная влагопрочность бумаги зависит от вида, длины и гибкости волокон, из которых состоит бумага, а также от содержания в ней мелкой фракции, наполнителя.

Для придания печатным видам бумаги влагопрочных свойств используют два основных метода. По первому методу в волокнистую массу дополнительно дозируют влагопрочные смолы, по второму методу влагопрочные смолы наносят на поверхность бумаги-основы.

Варьянт 10. Процесс печати на ризографе очень прост. Вы кладёте оригинал в сканер, нажимаете кнопку «старт» и через 17 секунд получаете контрольный оттиск, а далее печатаете весь необходимый тираж со скоростью 60–130 оттисков в минуту.

Технология печати такова: сначала оригинал считывается сканером с разрешающей способностью до 600 точек на дюйм. Прочитанное изображение преобразуется в цифровой вид и передается на устройство управления термоголовкой. В это время мастер-плёнка (материал, из которого делается трафарет) проходит под термоголовкой. Термоголовка прожигает на мастере (так называется трафарет в терминах RISO) мельчайшие отверстия в точном соответствии с оригиналом и указаниями пользователя о контрасте, масштабировании, режиме печати и т. д. Разрешающая способность термоголовки – до 600 точек на дюйм. Готовый мастер автоматически натягивается на раскатный цилиндр, в который вставлена труба с краской. Цилиндр начинает вращаться и делать отпечатки на проходящих под ними листах бумаги.

Варьянт 11. Себестоимость продукции (работ, услуг) представляет собой стоимостную оценку использованных в процессе произ-

водства продукции природных ресурсов, сырья, материалов, топлива, энергии, основных фондов, нематериальных активов, трудовых ресурсов, а также других затрат на ее производство и реализацию. В себестоимость продукции включаются затраты, непосредственно связанные с производством продукции, обусловленные технологией и организацией производства, включая расходы по контролю производственных процессов и качества выпускаемой продукции; затраты, связанные с использованием природного сырья, в части затрат на рекультивацию земель, платы за древесину, отпускаемую на корню, а также платы за воду, забираемую промышленными предприятиями из водохозяйственных систем в пределах установленных лимитов, а сверх лимитов – за счет прибыли, остающейся в распоряжении предприятия; затраты на подготовку и освоение производства.

В соответствии с «Основными положениями по составу затрат, включаемых в себестоимость продукции» затраты, образующие себестоимость продукции (работ, услуг), группируются с учетом их экономического содержания по следующим элементам: материальные затраты (за вычетом стоимости возвратных отходов), расходы на оплату труда, отчисления на социальные нужды; амортизация основных фондов; прочие затраты. Затраты, связанные с производством и реализацией продукции, при планировании, учете и калькулировании себестоимости продукции группируются по статьям затрат.

Вариант 12. Прибыль является конечным финансовым результатом хозяйственной деятельности предприятия (фирмы).

Прибыль предприятия представляет собой разность между валовым доходом (выручкой от реализации продукции) и общими издержками. При анализе различают: балансовую прибыль, прибыль от реализации продукции, чистую (расчетную) прибыль. Балансовая прибыль определяется по результатам всей производственно-хозяйственной деятельности на основе баланса доходов и представляет собой общую сумму прибыли предприятия, характеризуя конечный финансовый результат его производственной (основной) и неосновной деятельности за определённый период. Прибыль от реализации продукции рассчитывается как разность между величиной реализованной продукции в действующих оптовых ценах и затратами на ее производство и реализацию, включаемыми в себестоимость. Чистая прибыль представляет собой разность между балансовой прибылью и суммой внесенных в бюджет налогов. Чистая прибыль является источником средств для развития производства, удовлетворения потребностей коллектива, материального поощрения, фондом накопления и потребления.

ЛІТАРАТУРА

1. Беларуская мова / Л. М. Адамовіч [і інш.]. – Мінск: Вышэйшая школа, 1993.
2. Беларуская мова. Энцыклапедыя / пад. рэд. А. Я. Міхневіча. – Мінск: Беларуская энцыклапедыя імя П. Броўкі, 1994.
3. Лексікалогія сучаснай беларускай літаратурнай мовы / АН Беларусі, Ін-т мовазнаўства імя Я. Коласа; пад рэд. А. Я. Баханькова. – Мінск, 1994. – 463 с.
4. Ляшчынская, В.А. Беларуская мова. Тэрміналагічная лексіка: вучэб. дапаможнік / В. А. Ляшчынская. – Мінск, РІВШ БДУ, 2001. – 255 с.
5. Міксюк, Р. В. Беларуская мова. Прафесійная лексіка: вучэб. дапаможнік / Р. В. Міксюк. – Мінск: БДТУ, 2002.
6. Мінакова, Л. М. Беларуская навукова-тэхнічная тэрміналогія: фарміраванне, функцыянаванне, развіццё / Л. М. Мінакова, С. М. Аніськова, А. А. Станкевіч. – Гомель, 2004.
7. Практыкум па беларускай мове: вучэб. дапаможнік / М. М. Аляхновіч [і інш.]. – Мінск: Вышэйшая школа, 1993.
8. Сучасная беларуская літаратурная мова: вучэб. дапаможнік / Л. М. Грыгор’ева [і інш.]. – 2-е выд., выпр. – Мінск: Вышэйшая школа, 2007. – 559 с.
9. Сямешка, Л. І. Курс беларускай мовы / Л. І. Сямешка, І. Р. Шкраба, З. І. Бадзевіч. – Мінск: Універсітэцкае, 1996. – 654.
10. Цікоцкі, М. Я. Стылістыка беларускай мовы / М. Я. Цікоцкі. – Мінск: Універсітэцкае, 1995. – 294 с.

ЗМЕСТ

Прадмова.....	3
Праграма па беларускай мове.....	4
Метадычныя рэкамендацыі.....	8
Заданне 1.....	10
Заданне 2.....	11
Заданне 3.....	12
Заданне 4.....	13
Заданне 5.....	14
Заданне 6.....	15
Заданне 7.....	16
Заданне 8.....	17
Заданне 9.....	18
Заданне 10.....	19
Заданне 11.....	20
Заданне 12.....	21
Заданне 13.....	22
Заданне 14.....	24
Заданне 15.....	25
Заданне 16.....	29
Літаратура.....	35

БЕЛАРУСКАЯ МОВА

Складальнік **Міксюк** Рэгіна Вячаславаўна

Рэдактар *А. П. Саламевіч*

Камп'ютэрная вёрстка *А. П. Саламевіч*

Падпісана да друку 02.03.2010. Фармат 60×84¹/₁₆.
Папера афсетная. Гарнітура Таймс. Друк афсетны.

Ум. друк. арк. 2,2. Ул.-выд. арк. 2,2.

Тыраж 700 экз. Заказ .

Надрукавана ў Цэнтры выдавецка-паліграфічных
і інфармацыйных тэхналогій установы адукацыі
«Беларускі дзяржаўны тэхналагічны ўніверсітэт».

220006. Мінск, Свядлова, 13.

ЛІ № 02330/0549423 ад 08.04.2009.

ЛПІ № 02330/0150477 ад 16.01.2009.